

RAJA TÄNAVA SAVISOSISTAJA. INTERVJUU EDITH KARLSONIGA

Lugemisaeg 14 min

Aseri savist, metallist ja vaigust dinosaurused, kured, hülged, koerad ja maod on vaid osake skulptor Edith Karlsoni tööst ja loomingust, mis on juhtinud teda viimastel aegadel segipaisatud elutunde piirimaile ja põhjustanud ka ajataju kadumist.

Intervjuu toimumise ajal on Edith Karlsonil jäänud uue isikunäituse „Süütuse tagasitulek” avamiseni Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis (EKKM) umbes poolteist nädalat. Ajapingest tulenevalt ei kohtu me ei kohvikus ega ka restoranis, vaid tema ateljees TalTechi ja Nõmme Spordikeskuse vahel Raja tänaval. Edithi karme tervitus reedab lõpuspurti, mis ikka kunstnikke enne näituse avamist tabab: „Tee kähku, mul on kiire. Ma valan praegu vormi.”

Raja tänava stuudiokompleks on olnud koduks paljudele skulptoritele, see on olnud ka üks väheseid kohti, kus on monumentaalkunsti ateljee. Pronksi ja rauda vormituna vooris sealt kunagi välja hulganisti tähtsaid persoone – seal on valminud näiteks Tallinna kesklinna kaunistav Tammsaare kuju. Praegu väljub Raja tänavalt küll pigem inimöötmelisi skulptuure. Tõsi, hiljuti lõppes seal töö Karlsoni gigantse dinosauruse („Drama is in Your Head V”) kallal, keda saab näha peatselt Noblessneri linnakus. Sellegipoolest tundub minu ja Edithiga mööda koridori tõttav väike *chihuahua* Kusti maja nüüdisajas kuidagi proportsionaalsem. Pisike, aga suure südamega!

Skulptorikitlis, töötempost haaratud ja kergeid magamatuse tundemärke ilmutav kunstnik mõjub nagu illustratsioon maanilistest impulssidest, mis kipuvad nii parimaid teoseid sünnitama kui ka inimest hulluks ajama.

Kui koridorist ateljeeruumi pöörame, saan viimaks pilgu Edithile heita, kui ta parajasti kure kuju sisse salapäraselt valget pastat valama hakkab. Skulptorikitlis, töötempost haaratud ja kergeid magamatuse tundemärke ilmutav kunstnik mõjub nagu illustratsioon maanilistest impulssidest, mis kipuvad nii parimaid teoseid sünnitama kui ka inimest hulluks ajama. Tema ateljee on täis loomakesi, luid, keraamilisi madusid, savist päid ja segadust, mis suudab töötempot arvestades mõjuda võluvalt süsteemselt. Kui vorm on valatud, õnnestub mul osa tähelepanust ka vestlusele juhtida.

Kaua sul näituse avamiseni jäänud on?

Avamine on 29. oktoobril. Installatsiooniperiood tegelikult juba algas, aga mul on mitmed asjad veel pooleli, tempo on praegu kergelt öeldes hullumeelne. Ma lihtsalt pean nii.... Ma teen korraga... (*ohkab*) mingit seitset eri asja. Lisaks käin EKKMis koosolekutel. Hommikul vara koosolekule ning siis jooksen juba siia ja kukun meisterdama. Ütleme siis nii, et pisut koomiline tunne tekib. (*Muheleb*)

Kas kiire tempo olevuste hingestamist ei mõjuta?

Kusjuures, küsin endalt täpselt sama. Praeguse graafikuga on protsess natuke selliseks andmiseks kätte ära läinud, jah. Pisut keeruline on siin teadlikult hingestatust luua. Sellise tempoga on väga keeruline, ma pean seda rõhutama. (*Muigab*)

Äkki on sellisel juhul tegu mingi loomuliku sünni momendiga?

Siin on üks (*muheleb, osutades ühele mitmest valmis valatud kurest*). Ma loodan, et saan järgmisel nädalal ise EKKMis kohapeal – eeldusel, et saan kõik asjad siin kenasti valmis – neid natuke edasi hingestada.

Kas ma saan sind kuidagi aidata?

Ei, ma ei saa praegu abi küsida. Muidu on mul siin viimaste kuude jooksul päris palju abilisi käinud (*viipab käega laua suunas, mis on täis savist modelleeritud portreebüste*). Need, mida sa näed, pole veel ahjus põletamises käinud. Need autoportreed ja ka niisama vaba vaimu sünnitised on teinud siin viimase kuue kuu jooksul sõbrad-tuttavad, kes pole enamjaolt savi varem puutunud. Kui sa oleksid eelmine nädal tulnud, siis oleksid pidanud ka portree tegema, aga nüüd pole kahjuks enam aega, sest need peavad näitusele ka jõudma.

Kas need autoportreed on siis mõtteliselt seotud Tartu Jaani kiriku terrakotaskulptuuridega?

Alguses oli mul idee, et hakkan täiendama Tartu Jaani kiriku hävinud kujusid, tühjasid nišše. Mis oleks, kui paneks sinna mingeid portreesid meie ajast? Aga see idee on võtnud protsessi käigus uue ja iseseisva kuju. Jaani kiriku skulptuurid on säilinud ainult algimpulsina.

Kuraator Eero Epner tahab neid eeldatavasti eksponeerida ennekõike kunsti-, mitte sakraalobjektidena.

See on üllatus! (*Naerab*) Küll sa näed, mis seal saama hakkab... Eks ma ise ka näen, sest mul on praegu üsna pudru ja kapsad kõik, seega ootan huviga, mis sealt lõpuks kokku tuleb! Skulptuuritunde andes olen õpetanud ka portree tegemist ja olen alustanud seda sedasi... (*Pilk kaob hetkeks kaugusesse*) Ühesõnaga, need vormid, karakterid ja nurgad, mis tulevad välja nende inimeste töödes, kes ei ole kunagi kujurina kätt proovinud, on väga erilised. Need tulevad ikkagi autori nägu. See on nii veider. Ükskõik kui oled kõigest viis minutit savi modelleerinud ja sul puuduvad absoluutselt tehnilised oskused – seal tekib mingi kummaline tagasipeegeldus.

Need vormid, karakterid ja nurgad, mis tulevad välja nende inimeste töödes, kes ei ole kunagi kujurina kätt proovinud, on väga erilised.

Selles, kuidas sa suunad inimesi enda autoportreesid tegema, peitub mingi ilus kontseptuaalne mäng...

Eks ta ole... Tavaliselt mul ei käi siin stuudios palju inimesi, aga nüüd on minust saanud selline seltsidaam, et johhaidii! See on olnud väga tore ning ma ise samuti imestan ja mõtlen, et peaks seda kuidagi pikendama, et inimesed jätkaksid enda visiite siia. Kõik on olnud äärmiselt tublid oma savipeadega. Absoluutselt iga portree on minu silmis puhas kuld ja ma tõesti näen neis nende autoreid. See, mis siin praegu näha on, on vaid väike protsent, enamik on juba ära transporditud.

Ma kasutan oma näituse tarbeks savi, mida kaevandatakse Aseris – kõige maalähedasem kraam üldse!

Aga vaatame, kes siin veel alles on. Näed, see on **Jass Kaselaan**, selle töö autor siis, see on **Liisa Kivi**, **Maria Arusoo**, see **August Ojasoo**, siin taga on **Maria Ader**, kes tegi sellise asja... (*Osutab ühe pea poole, mis tundub kuuluvat kui koerakoonlasele*) Tema koerast inspireeritud. See ongi aus. Ja siin on Alex! (*Viitab naerdes reptiloidsele olendile*) Asi on selles, et viimane autor pidi lausa kaks korda tegema. Esimene töö plahvatas ahjus tükkideks. Savi, mida ma kasutan, on väga robustne ja toores. Selle saviga on üsna *trippy* lugu tegelikult, sest see tuli siia EKKMist **Jevgeni Zolotko** näituselt. Tal oli seal suur installatsioon, kus savipulbrit täis topitud kotikeste peale tilkus vesi. Ma kasutangi oma näituse tarbeks selle Jevgeni installatsiooni savi, mis oleks muidu raisku läinud. Savi, mida kaevandatakse Aseris – kõige maalähedasem kraam üldse!

(*Suunab tähelepanu järsku eriliselt sarvilisele savipeale*) Ja see on minu poja tehtud! Tead, ta on tohutu Suure Tõllu fänn. (*Imiteerib pea kohal plahvatust*) Suur Tõll on talle täitsa jumal kohe!

See on huvitav, et see joonisfilm kas hirmutab või haarab lapsi, ilma mingi vaheastmeta.

See on kaunis kummaline tõesti. Minus tekitavad Suure Tõllu raamat ja film (*kunstnik Jüri Arrak* – toim.) pigem teatavat õudu ja hirmu, aga kuna mu poeg Kolja läks Suure Tõllu peale põhimõtteliselt hulluks, siis olen ta aegamisi ära kodustanud. Ta on ise Suur Tõll ja paljud mängud keerlevad ümber Tõllu. Ta on mitu suve ratastega vaenlasi laiali nüpeldanud. Kuna pikka aega oli Suur Tõll kõige keskmes, siis hakkasin ise seda müütilist karakterit teise pilguga vaatama.

Kui ma mõtlen sinu „perekonna” grupile ehk sisuliselt kolmeliikmelisele reptiiliperele, siis ka siit leiab mingit sarnast impulssi.

See on otseselt mu lapse mõjutus. Ma näen kogu aeg kõikvõimalikke sarvilisi vorme, ma elan selle keskel. (Naerab)

Lisaks peadele leiab siit ateljeest ka terve hulga muud, laud on täis kellegi käpalise jälgedega plaate ja luid.

Käpajäljed kuuluvad rebasele. Näitusele tuleb üks ruum... (Edithi muigest paistab üllatus, mida ta ei soovi reeta) Vaata, meil on Hiiumaal maa- või metsakodu ja siis meil on... (mõtleb pikalt) rand! Meil on rand! Varakevadel ja sügiseti, kui meri taandub, on seal pikk ja mõõtmatu liivaväli ning see on üks minu lemmikkohti siin elus. Seal jalutades hakkavad silma eri loomade kooserdamisrajad. Seal ma siis võtsingi rebaserajast jälge, mul on neid vorme terve kastitais. Mul peaks olema isegi põdrajäljed jne. Mu vormid on võetud Hiiumaa rannast, aga sellel näitusel ma neid otseselt peale rebase ei kasuta.

(Istudes tassiks kohviks maha, jätkab omasoodu) Olgem ausad, enne seda peatselt avatavat EKKMi näitust osalesin ma Art Baseli kunstimesil, mis pidi tegelikult toimuma juba möödunud aastal. (Näitab pilte installatsioonist „Good, Bad, Ugly”, mis koosneb kolmest läbipaistvas ülikonnas olevusest, kes on kaetud keraamiliste madudega) Neid töid tegin ma reaalselt kaks aastat, sest see protsess oli lihtsalt nii keeruline, et sa ei suuda seda kõike isegi ette kujutada. Mul kulus meeletus koguses energiat, et valmistada neid tüüpe, kes kannavad PVC-kangast käsitsi kokku õmmeldud rätsepaülikondi. Lisaks metsikus koguses käsitsi modelleeritud madusid. Ühesõnaga... See oli mega karm töö, mu närvikava... (Ohkab)

Art Baselile saamiseks pead tegema kavandi ja panema sellele nime ning korraldajad otsustavad, kes sinna pääseb ja kes mitte. Seal on selline n-ö kunstiline lävend. Mul oli selleks aega kaks päeva, kuna käsil oli palju asju. Üldjuhul ma kaalun täpselt läbi, mida on võimalik teha. Aga vot siin ma seda ei teinud. Ja tulemus? Eelmisel aastal jäi mess tänu koroonale ära. Ma ei salga, et olin selle üle õnnelik, sest olin jõudnud selleks hetkeks ainult neid keraamilisi madusid teha. Seda, kuidas teha läbipaistvat ülikonda, polnud ma jõudnud välja mõelda. Põhimõtteliselt käisin ringi nagu vaimust vaevatud, pea renderdamas läbipaistva ülikonna võimalusi! Mingil hetkel tundus konkreetset, et lähen hulluks. Asi polnud ainult läbipaistvuses, see pidi olema ka puhas ja õrn.

Vaataja peab aru saama, et siin on see nahk.

Just. Minu töökeskkond on pigem segamini ja tolmune ega käi kokku asjadega, mis on kantud nii tugevalt puhtuse esteetikast, ja see oli suur probleem.

Ma saan täiesti aru, miks sa hakkasid madude järel kurgesid tegema: et esimesed kuidagi ära süüa.

Jah (*naerab*). Kuni selle hetkeni, kui need läbipaistvad ussinimesed transpordikastidesse pakiti, ma muudkui tegin ja tegin ja tegin neid. Mul on ajataju ausalt öeldes kadunud või muutunud mingisuguseks igasse suunda voolavaks olluseks, sest pidev tamp on peal olnud. Üks asi lõpeb ja juba järgmine koputab uksele. Mul on silmad täiesti kummis peas praegu. (*Naerab valjusti ja pikalt*)

Baselis käisin ära, olin seal kolm päeva. Mu imeõrnad ja peaaegu tervise hinnaga valminud kujukesed pakiti uuesti kastidesse, aga kaste pole jõudnud veel lahti teha, ei teagi, kas nad ikka on terved. Üks kuju osteti isegi ära, mis on väga tore. Nüüd mõtlen, et mida ma nende kahega teen, enne oli ikkagi vahva trio.

Kunstniku looming kipub mõjuma autoportreeliselt. Kui palju sa tunned, et kõik need olendid on kuidagi osa sinust?

Nende ussmeeeste tegemine viis mind tegelikult väga lähedale segipaisatuse piirile. Ja siis ma mõtlesin, et nüüd tuleb EKKM. Mulle väga meeldib EKKM, see maja ja need inimesed. Kui Kumus näitust teha, on seal ikkagi mingid piirid. EKKMis võin teha kõike! Ei ole mingit pulk-tagumikus-tunnet. Kõik inimesed on missioonitundega väljas ja sa ei tunne end kunstnikuna oma asjadega üksi. Supper lihtsalt. Sedasi ma siis mõtlesin, et küll EKKMis on mõnus. Aga Art Baseli eeposele eelnes veel paralleelselt keeruline periood, nimelt kaks aastat kodutust, sest ostime korteri, mida oli vaja renoveerida, sisustada jne. Kõik oleks ju talutav olnud, aga korteris on kaks korda kapitaalselt uputanud. Sellega seoses olen tegelenud ilmatuse koguses huvitavate olmeprobleemidega. Minu jaoks ei kuulu kunst ja olme absoluutselt kokku. Olme sööb lihtsalt kõik ära – aja, närvid, raha, *you name it*. Elasime kaks aastat perega mu ema ja isa väikeses toas – mina, mees, laps, koer – ja samal ajal pidin mõtlema välja uhkeid projekte. Kaunis *proovilepanek* on kõik olnud. (*Naerab*)

Minu jaoks ei kuulu kunst ja olme absoluutselt kokku. Olme sööb lihtsalt kõik ära – aja, närvid, raha, *you name it*.

Mida kokkuvõtteks öelda... Ma kahtlustan, et uus näitus „Süütuse tagasitulek” tuleb täielik hullumaja puhvet või mingis mõttes see ongi autoportreelik. Sel põhjusel mul ongi kuraatoriks Eero Epner. Mina ei oska elu ja selle protsesse verbaalselt kuigi filigraanselt väljendada, seepärast ma teengi seda, mida ma teen.

Kas natuke vähemalt tekib oma nahast väljaroomamise, taassünni tunne? Isegi su ketsid on sümboolselt maonahksed.

Selle mõttega ma need ka ostsin. Lähen alati väga intensiivselt oma ainese sisse. Kui miski saab valmis, siis ma sama asja enam ei taha, ja eks ma ise teen elu enda jaoks raskeks. Ma ei oska tegutseda nii, et olen lõpuni normaalne, meeleolu on laes ja kõik tuleb hästi kergelt. Mingi masohhismi element mängib väga suurt rolli, ükskõik mida ma ka ei meisterdaks. Mu salasoo on, et äkki kunagi oleks võimalik töötada nii, et see kõik ei kurna liialt ära. Kui olen läbi suure sõja millegi valmis saanud, siis üldiselt sellega suurt võidurõõmu ei kaasne. Näiteks Kumu näituse avasin ära ja rohkem ma seda ei külastanud. Pidin sinna minema vaid ühe intervjuu tõttu. Tundsin, kuidas ma tegelikult ei suuda ega taha sinna minna. Mul on asjadest kopp ees, kui need tehtud saavad, ja mul läheb minimaalselt kaks aastat, enne kui hakkan neist pilte vaatama. Siis on loomulikult reaktsioon: „Ohoo! Braavo! Täitsa äge!”

Evelin Raudsepp hakkas hiljuti mu kunstnikuraamatut koostama, mistõttu pean vahepeal oma vanade tööde pilte vaatama. See on teraapiline. Vaatan neid vanu töid ja mõtlen: „No nii tubli! Nii hästi tehtud!” (*Muheleb*) Aga uute asjadega nii ei saa. Vere maitse on veel nii tugevalt suus, et ma ei suuda neid vaadata.

See on huvitav. Muusikutel kipub olema sarnane suhtumine.

Ma mõistan täielikult. Sa oled nii läbi hekseldatud... Oled sisuliselt ära ruunanud ennast selle ühe asjaga. EKKMi näitusega on mul suurejoonelised plaanid. Oleme need küll valinud Eeroga koos, aga ma olen pidanud üldjoontes enne teadma, mida ma sinna üldse teen ja installima hakkan. Olen pigem protsessi inimene – teen ja siis ühest asjast kasvab välja teine, teisest kolmas jne. Arvutis koostatud plaanid on üks asi, mina kujutan ette valgust, atmosfääri, õhku, aga galeriis või muuseumis on inimesed, kes peavad näitust ehitama. Ja neil on vaja konkreetsemaid ülesandeid. Mul on praegu aega umbes nädal, et toota viis pildiraami, aga ma isegi ei saa aru, mis asjad ma pean täpselt tegema. Ma nii õudselt tahaks näha neid asju seal majas – kas need ka päriselt töötavad. Närvipinge on suur, väsimusaste on kõrge, aga lõpuni ikkagi ei tea, mida teed. Ateljees oled kogu aeg oma värgi keskel. Loodan, et ma ei saa šokki, kui oma viie kurega EKKMi jõuan, ega avasta, et ups, liiga tühi on kõik vms.

Sellised dilemmad on mul. Ma ei jõua ära oodata, millal saan juba minna sinna näitust üles panema, et saaksin tegelikult ka aru, mida ma olen siin kõik need kuud teinud.

Aleksander Metsamärt kirjutab ja mõtleb kunstist ning valdkonnaga piirnevatest aladest. *Eraelus* tarbib liiga palju suhkrut ja muid magusaineid.

Marii Kiisk on hingelt lootusetu unistaja, kes pildistab oma tööd filmile, kuna see õpetab distsipliini, kuid avab samal ajal ka ukse maailma, kus saab kinni püüda inimese olemuse ja ilu.